

Looduse taastamise kava kaasamiseminar

19.01.2026, Kliimaministeerium

Kokkuvõtte maismaa elupaikade ja liikide teemalisest arutelust¹

Maismaa elupaikade arutelu toimus 12 grupis (kuus veebis ja kuus kohapeal). Kaasamiseminaril keskenduti kolmele elupaigale: mets, soo ja pärandniidud. Osalejad mõtlesid kaasa järgnevatel teemadel:

- Mis on kõige olulisem probleem, mis tuleks taastamise või taasloomise kaudu lahendada?
- Millised on aktiivsed ja passiivsed meetmed seisukorra parandamiseks või taasloomiseks? Millistes olukordades on vaja olla passiivne? Millised on need olukorrad, kus tuleb aktiivseid meetmeid rakendada?
- Millised meetmed peaksid olema eelkõige riigi ülesanded ning millised võiksid jääda eraomaniku vastutada? Mis on eraomaniku motivaatorid looduskaitsete tegevustega tegelemiseks? Mis on täna sellest puudu? Otsustusvabaduse andmine eraomanikule – kus seda peaks rohkem olema?

Peamised probleemid

Metsad

- Metsaelupaikade puhul tõid osalejad esile elurikkuse vähenemise ja elupaikade seisundi halvenemise, eriti vanade ja struktuurselt mitmekesiste metsade ning nendega seotud liikide osas. Selle peamiseks põhjuseks peeti intensiivset metsamajandust, sh suurt raiemahtu, uuendusraiate laiaulatuslikku kasutamist, monokultuursete metsade rajamist ning kuivendustegevust.
- Olulise probleemina rõhutati **elupaikade killustumist ja maastikulise sidususe vähenemist**. Raiete ja muu inimtegevuse tulemusel on rohevõrgustiku tuumalad sageli üle majandatud ning liikide liikumine elupaikade vahel takistatud. Leiti, et taastamist ja kaitset tuleb kavandada võrgustikena, mitte üksikute laikudena.
- Korduvalt tõstatati **algandmete kvaliteedi ja andmete ühtlustamise probleem**. Kõik metsaelupaigatüübid ei ole inventeeritud ning olemasolevad andmestikud ei ole omavahel piisavalt kooskõlas. See raskendab teaduspõhist otsustamist ning tekitab ebakindlust nii kaitse- kui taastamistegevustes. Osalejad pidasid vajalikuks **üle-eestilist metsaelupaikade inventeerimist**, mille alusel saaks olulisimad säilinud alad võtta püsiva, eeskätt passiivse kaitse alla.
- Lisaks traditsioonilistele survefaktoritele toodi esile **uued ja kasvavad ohud**, sealhulgas taastuvenergeetika arendused (nt tuulepargid), mis sobimatu planeerimise korral võivad killustada või hävitada väärtuslikke metsaelupaiku.

¹ Kokkuvõtte annab ülevaate kaasamiseminaril toimunud aruteludes kõlanud mõtetest. Tegemist on osalejate arvamuste ja hinnangute koondiga, mida ei ole eraldi üle vaadatud ega käsitleta lõplike otsustena. Kogutud ideed ja ettepanekud on sisendiks edasistele aruteludele ning võivad täpsustuda.

- Eraldi käsitleti **soometsi**, mille kaitsmiseks peeti vajalikuks laiemat ühiskondlikku kokkulepet. Märgade ja erineva veerežiimiga metsade toimimine ei ole avalikkusele piisavalt arusaadav, mis tekitab vastuseisu nii kaitsele kui ka taastamisele.
- Lisaks ökoloogilistele ja halduslikele probleemidele tõstatisid tugevalt **usaldus ja kuvand**. Loodussäästlikult majandavad metsaomanikud võivad sattuda ebasoodsasse olukorda, kui nende maale ilmuvad kaitsealused liigid, ning see tekitab tunnet, et neid „karistatakse“. (Märgade) metsade taastamise ümber on kujunenud negatiivne kuvand, eriti juhtudel, kus taastamistöde käigus viiakse puit välja ja avalikkuses tekib arusaam, et riik „varastab metsa“. Samuti segatakse sageli mõisteid „mets“ ja „puistu“, mis raskendab sisulist arutelu ning süvendab vastandumist kaitse- ja majandushuvide vahel.

Sood

- Sooelupaikade puhul peeti keskseks probleemiks **kuivenduse pikaajalist ja kumulatiivset mõju**, mis mõjutab enamikku Eesti soid otseselt või kaudselt. Servakuivendus, valgala tasandi mõjud ning kuivenduse ja kliimamuutuse koosmõju on viinud soode degradeerumiseni ning soolindude ja teiste märgalaliikide arvukuse vähenemiseni.
- Osalejad rõhutasid, et **heas seisus soid, eriti madalsoid, on väga väheks jäänud** ning allesjäänud alad on sageli väikesed ja killustunud. Madalsoode taastamine on samas keerukas: tulemused on ebakindlad ning suured pingutused võivad anda pindalaliselt tagasihoidliku tulemuse. Tõstatisi mure, et taastamisel ei ole alati piisavalt hinnatud mõju olemasolevatele jäänukliikidele ning liiga radikaalsed meetmed võivad hävitada juba kujunenud kaitseväärtusi.
- Korduvalt kerkis esile küsimus **taastamise eesmärkidest ja ajahorisondist**: millist seisundit taastatakse ning kui kaua looduslik taastumine tegelikult aega võtab. Sellega seoses rõhutati vajadust **prioriteetide selgeks määramiseks** ning aruteludesse toodi ka elupaikade **majanduslik väärtus**, eelkõige kliimaregulatsiooni ja süsiniku sidumise kaudu.
- Olulise rõhuasetuse saigi **kliimamõõde**: kuivendatud soolad on märkimisväärsed kasvuhoonegaaside heite allikad ning veerežiimi taastamine on oluline ka kliimaeesmärkide saavutamiseks. Samuti käsitleti **loodusmaastikke kui julgeolekumeedet**, mis aitab leevendada üleujutusi, põudasiid ja muid kliimariske.
- Probleeme leiti ka **juhtimis- ja planeerimistasandilt**. Taastamine toimub sageli katastripõhiselt, samas kui soode toimimine eeldab **maastiku- ja valgala tasandi lähenemist**. Lisaks rõhutati, et olulisi sooelupaiku leidub ka väljaspool Natura alasid, kuid need jäävad sageli tähelepanuta.
- Avalikkuse hoiak soode taastamise suhtes on pigem negatiivne, mistõttu peeti kriitiliseks **selget ja järjepidevat kommunikatsiooni**. Samuti toodi esile **akadeemilise üksmeele puudumine** teatud taastamisvõtete osas, mis omakorda soodustab vaidlusi ja usaldamatust.

Pärandniidud

- Pärandniitude puhul tõusis keskseks probleemiks **hoolduse jätkusuutlikkus**. Olemasolevate niitude hooldamine on töö- ja kulumahukas ning uute hooldajate leidmine on keeruline, eriti väikeste ja killustatud alade puhul. Samas rõhutati, et enne pindade suurendamist tuleks keskenduda **olemasolevate väärtuslike niitude säilitamisele**.
- Oluliseks probleemiks peeti **andmete asjakohasust ja kohaspetsiifilisust**. Paljud maaomanikud ei tea, et nende maadel on väärtuslikud rohumaad, ning väljaspool kaitsealasid paiknevate niitude kohta on info lünklik. Samuti on ebaselge, kus jookseb piir niidu ja metsa vahel, eriti suksessiooni kontekstis.

- Ühe rõhuasetusena toodi välja, et niitude taastamisel ja hoidmisel tuleks lähtuda **liigipõhisest pindalavajadusest**, mitte üksnes ajaloolistest pindaladest. Tähelepanu juhiti ka sellele, et **kuivad kooslused** (nt nõmmed) on jäänud taastamis- ja hooldustegevustes tagaplaanile.
- Majandusliku jätkusuutlikkuse seisukohalt peeti oluliseks **niitude majandajatele sobiva majandusliku väljundi leidmist**, sh seoseid agroökoloogiaga. Kesk-Eesti ja Virumaa põllumajandusmaastikke nähti potentsiaalsete piirkondadena niitude taasloomiseks, kuid rõhutati, et taastamine on mõttekas vaid siis, kui sellele järgneb pikaajaline hooldus.
- Lisaks ökoloogilistele ja majanduslikele aspektidele rõhutati **polariseeritust ja kehva kommunikatsiooni**. Avalikus ruumis ei selgitata piisavalt, miks pärandniidud vajavad aktiivset hooldust ning miks loodus ei suuda neid kooslusi enam iseseisvalt säilitada.

Aktiivsed ja passiivsed meetmed seisukorra parandamiseks või taasloomiseks

Seminaril rõhutati, et aktiivsete ja passiivsete meetmete vastandamine ei ole eesmärk omaette. Oluliseks peeti **teadlikku valikut**, kus sekkumise ulatus ja laad sõltuvad elupaiga seisundist, varasemast inimtegevusest ning soovitud eesmärgist. Läbiva põhimõttena rõhutati, et enne aktiivsete meetmete rakendamist tuleb **vältida täiendava kahju tekitamist** ning hinnata, kas looduslikud protsessid suudavad soovitud muutused ise esile kutsuda.

Metsad

Osalejad rõhutasid, et metsaelupaikade puhul on **passiivne lähenemine sageli kõige tõhusam ja mõistlikum meede**, eeldusel et täiendavaid negatiivseid mõjusid ei lisandu. Passiivset taastamist käsitleti teadliku strateegiana, mis tähendab olemasolevate looduslike väärtuste säilitamist ning looduslike protsesside toimimise lubamist. Passiivse lähenemise alla kuuluvad näiteks:

- lageraietest loobumine, eriti kaitsealadel ja nende vahetus ümbruses;
- kuivendustegevuse vältimine ning olemasolevate kraavide rekonstrueerimata jätmine;
- metsade „mitte torkimine“ olukordades, kus elupaiga seisund ei halvene ja looduslik taastumine on võimalik.

Korduvalt rõhutati, et **aeg on sageli parim taastaja**, kui sellele ei lisandu uusi häiringuid.

Aktiivseid meetmeid peeti vajalikuks eelkõige seal, kus looduslikud protsessid on varasema inimtegevuse tõttu tugevalt häiritud või katkenud ning passiivne lähenemine ei võimalda soovitud seisundini jõuda. Aktiivsete meetmetena toodi välja:

- soometsade ja märgade metsade veerežiimi taastamine;
- püsimetsanduse kavade koostamine raiete planeerimiseks ning loodusväärtuste säilitamiseks;
- metsade uuendamisel liigilise mitmekesisuse suurendamine monokultuuride asemel;
- metsas karjatamise kasutamine sobivates elupaikades;
- põletamine;
- taastamistegevuste läbipaistev ja järjepidev kommunikatsioon avalikkuse ja maaomanikega.

Sood

Sooelupaikade puhul peeti aktiivseid meetmeid sageli **vajalikuks taastamise algfaasis**, et taastada looduslike protsesside toimimiseks vajalikud eeldused. Keskseks peeti veerežiimi taastamist. Aktiivsete meetmetena nimetati näiteks:

- kuivendussüsteemide sulgemist või ümberkujundamist;
- jääsoode taastamist sooelupaikadeks;
- veevoolude taastamist, arvestades maastiku loomulikku reljeefi ja valgala tasandit;
- märgalaviljeluse arendamist soodega piirnevatel turvasmuldadel.

Aktiivsete sekkumiste kavandamisel peeti oluliseks:

- lähtuda liikide seisundist riigi tasandil;
- hinnata taastamise mõju olemasolevatele kaitseväärtustele, sh jäänukliikidele;
- vältida liiga radikaalseid sekkumisi, mis võivad kahjustada juba kujunenud ökosüsteeme.

Kui veerežiim on taastatud, rõhutati vajadust **astuda samm tagasi** ja lasta sool ise areneda. Soo isetaastumisvõime on suur, kuid ajaliselt pikk protsess. Passiivsete meetmetena käsitleti:

- edasisest sekkumisest hoidumist pärast taastamist;
- regulaarset, kuid mittehäirivat seiret;
- teavitustööd, mis selgitab taastumisprotsesside pikka ajahorisonti.

Ka soode puhul rõhutati selgelt põhimõtet, et **täiendavat kahju ei tohi juurde tekitada**.

Pärandniidud

Erinevalt metsadest ja soodest leiti, et pärandniidud **ei säili ilma aktiivse sekkumiseta**. Seetõttu on aktiivne hooldus siin keskse tähtsusega ning passiivne lähenemine viib üldjuhul elupaiga kadumiseni.

Aktiivsete meetmetena nimetati:

- regulaarset niitmist ja ekstensiivset karjatamist;
- püsivalt hoolduses olnud niidualade eelistamist taastamisel;
- niitude taastamise sidumist agroökoloogiliste praktikatega;
- sobivate piirkondade leidmist niitude taasloomiseks (eriti Kesk-Eestis ja Virumaal);
- piisavate toetuste tagamist.

Rõhutati, et niitude taastamine on mõttekas **ainult juhul, kui sellele järgneb pikaajaline ja järjepidev hooldus**.

Passiivsete meetmetena toodi välja näiteks:

- istandike rajamise vältimist rohumaadele;
- pesitsusrahu tagamist niitudel;
- liigse intensiivsuse vältimist (nt ülekarjatamine või liiga ühekülgne hooldus).

Ka pärandniitude puhul käsitleti passiivsust osana laiemast põhimõttest, mille kohaselt **kahju vältimine on elupaiga säilitamise eeltingimus**.

Riigi ja eraomaniku roll, vastutus ja otsustusvabadus

Riigi roll ja vastutus

Osalejad nägid riigi rolli eelkõige **strateegilise suunajana, koordineerijana ja tingimuste loojana**. Riigi ülesanne on seada pikaajalised eesmärgid, tagada nende elluviimiseks vajalik rahastus ning luua raamistik, mis võimaldab nii riigi- kui ka eramaadel looduskaitselisi tegevusi tulemuslikult ellu viia. Rõhutati, et:

- riik peab olema **eeskujuks riigimaadel**, viies seal ellu praktikaid, mis toetavad riiklikke elurikkuse ja taastamise eesmärke;
- taastamise ja kaitsega seotud **institutsionaalne vastutus peaks olema selge ja koondunud**, vältimaks killustatust ning vastuolulisi sõnumeid;
- avaliku raha kasutamine ei tohi toetada keskkonnakahjulikke tegevusi (nt kuivenduse negatiivsete mõjude säilitamist või suurenemist).

Soode taastamisel peeti riigi juhtivat rolli eriti oluliseks, kuna suur osa kuivendatud ja kaevandatud sooalasi on riigi omandis. Samuti rõhutati, et **riigi ülesanne on selgelt kommunikeerida taastamise eesmärke, ajahorisonti ja tulemusi**, sh edulugusid, et suurendada avalikkuse ja maaomanike usaldust. Praktilise lahendusena pakuti välja **riikliku koordinaatori või projektijuhi roll**, kes võtaks enda kanda menetlus- ja bürokraatiakoormuse ning võimaldaks maaomanikel keskenduda sisulisele majandamisele ja hooldusele.

Eraomaniku roll

Eraomanikke käsitleti seminaril **oluliste partneritena**, mitte pelgalt piirangute adressaatidena. Rõhutati, et koostöö ei teki olukorras, kus alasi võetakse kaitse alla „kabinetis arvuti taga“, ilma maaomanikke varakult ja sisuliselt kaasamata. Oluliseks peeti, et:

- eramaid arvatakse taastamis- ja kaitsetegevuste hulka **ainult omaniku teadliku nõusoleku alusel**;
- maaomanikel on õigus saada selget ja arusaadavat infot oma maa looduskaitseliste väärtuste kohta;
- maaomanike praktiline teadmine maastiku ja koosluste kohta on väärtuslik sisend nii taastamise kui ka hoolduse kavandamisel.

Rõhutati vajadust eristada **väikeseid ja suuri maaomanikke**, kuna nende võimalused, motivatsioon ja riskitaluvus on erinevad ning eeldavad ka erinevaid lähenemisi toetustele ja nõuetele.

Eraomanike motivatsioon

Osalejad olid üksmeelel, et **piirangud ja ebapiisav kommunikatsioon tekitavad vastandumist**, mitte koostööd. Eraomanike motivatsioon looduskaitseliste tegevustega tegelemiseks kujuneb mitme teguri koosmõjus. Peamisteks motivaatoriteks nimetati:

- **rahalised toetused ja hüvitised**, mis kompenseerivad majandusliku tulu vähenemist;
- **tulemuspõhised toetused**, mis seovad hüvitise saavutatud tulemusega;
- selge ja usaldusväärne teave oma maa looduskaitseliste väärtuste kohta;
- praktiline nõustamine ja koolitused;

- **tunnustus**, sh avalik või riiklik, ökoloogilise panuse eest. Näiteks on head tööd tehtud juba pärandniitude osas; sarnast praktikat peaks laiendama.

Rõhutati, et motivatsioon ei teki üksnes rahast: oluline on ka tunne, et maaomaniku panust **märgatakse ja väärtustatakse**, mitte ei käsitleta teda probleemina. Samuti leiti, et toetussüsteemid peaksid olema **asukohapõhised ja paindlikud**, arvestades kohalikke tingimusi ja koosluste eripära.

Mis on täna puudu

Seminaril toodi esile mitmeid kitsaskohti, mis pärsivad koostööd ja motiveeritust:

- liigne bürokraatia ja keerulised menetlused;
- projektipõhine ja lühiajaline rahastus;
- ebapiisav ja hiline teavitamine maaomanikke puudutavatest otsustest;
- vastuolulised signaalid riigi erinevate poliitikate ja toetusmeetmete vahel;
- vähene usaldus riigi ja maaomanike vahel.

Leiti, et ilma nende probleemide teadliku lahendamiseta jäävad ka tehniliselt hästi kavandatud taastamismeetmed sageli tulemuseta.

Otsustusvabadus ja paindlikkus

Osalejad rõhutasid, et **loodus ei toimi kalendri ega jäikade reeglite järgi**, mistõttu on oluline anda motiveeritud ja teadlikele maaomanikele rohkem otsustusvabadust. Eriti toodi see esile pärandniitude hooldamise kontekstis, kus täpselt kuupäevade kaupa reguleeritud tegevused ei pruugi olla kooskõlas tegelike looduslike tingimustega.

Otsustusvabaduse suurendamist peeti võimalikuks juhul, kui:

- eesmärgid on selgelt määratletud;
- raamistik ja piirid on arusaadavad;
- seire ja tagasiside keskenduvad tulemuslikkusele, mitte üksnes tegevuste vormilisele vastavusele.

Leiti, et **head raamid loovad parima ruumi otsustamiseks**, ning usaldus motiveeritud tegijate vastu on eelduseks, et looduskaitseelised eesmärgid saaksid olla ka eramaadel reaalselt ellu viidud.